

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Одеська
політехніка» Міністерства освіти і науки України
за спеціальністю 281 «Публічне управління та
адміністрування» доктору наук з державного
управління, професору Марущаку В.П.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора, професора кафедри публічного управління та адміністрування Університету Григорія Сковороди в Переяславі **Орлової Наталії Сергіївни** на дисертацію **Лиховідової Ірини Едуардівни «Формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні»**, подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертації. Економіка будь-якої країни критично залежна від успішності та розвитку корпоративного сектору, який вибудовується на багатьох взаємозалежних факторах, зокрема інвестиційної привабливості країни. В свою чергу, інвестиційна привабливість напряду залежана від державних гарантій виконання законодавства в частині захисту прав та інтересів інвесторів, стейкхолдерів, гарантій прозорості, передбачуваності та системності державного регулювання, запровадження та стимулювання кращих практик корпоративного управління. Сучасний стан корпоративного сектору обумовлений рядом подій (Covid-19, діджиталізація, війна), які відбуваються в Україні, проте це, жодним чином, не повинно змінювати підходи до вибудовування та формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління, а, навпаки, більш виражено та відповідально ставитися до його запровадження та реалізації. Відсутність належного корпоративного управління може серйозно вплинути на інвестиційну атмосферу, порушуючи довіру до ринкових відносин та обмежуючи доступ до фінансових ресурсів. У світлі цього, державні гарантії націлені на створення рівних умов для всіх учасників, захист їхніх прав та підвищення прозорості у процесах. Це включає регулювання принципів участі

різних зацікавлених сторін у стратегічних рішеннях, розкриття суттєвої інформації для інвесторів та налагодження механізмів взаємодії між органами управління та акціонерами.

Слід відзначити, що дослідження сфери державних гарантій корпоративного сектору лише починає розвиватися в Україні. Сьогодні більша увага приділяється державному регулюванню та контролю, проте відсутні ефективні підходи до механізму забезпечення гарантій в корпоративному управлінні державою. Отже, дослідження механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в системі публічного управління залишається актуальним питанням сьогодення для розвитку корпоративного сектору України та відновлення та розвитку економіки.

Основні наукові положення, рекомендації дисертаційної роботи мають досить глибоке теоретичне, методичне та емпіричне обґрунтування. Вірогідність отриманих результатів дослідження ґрунтується на теоретичному аналізі, узагальненні наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених та спеціальної наукової літератури з проблем корпоративного управління.

Дисертаційне дослідження виконувалось в межах науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська політехніка» за темою «Правове регулювання державотворення соціально-економічних відносин в Україні» (ДР0122U002193), в якому автор як виконавець опрацював напрями, механізми та інструменти державних гарантій в системі корпоративного управління, а також запропонував алгоритм побудови моделі механізму державних гарантій на основі ризиків.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій І. Е. Лиховідової дають змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам такого виду досліджень. Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені коректністю об'єкту та предмету дослідження та узгоджено з метою і завданнями наукового дослідження.

У дослідженні сформульована актуальність, визначені об'єкт (суспільні відносини, що виникають в зв'язку із забезпеченням державних гарантій корпоративного управління в Україні) та предмет (процес формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні). Мета і завдання цілком відповідають заявленій темі. Широкою є джерельна база дослідження, яка включає в себе 373 позицію, використано емпіричні данні як первинних, так і вторинних джерел.

Сильною стороною даної роботи є ґрунтовне опрацювання категоріального апарату, що забезпечує коректність і ясність наукового дослідження та дискурсу навколо його висновків. Авторкою також запропонована чітка схема аналізу праць українських науковців щодо вивчення сутності категорій державні гарантії та корпоративне управління, яка включає в себе теоретичні, практичні та методологічні аспекти, що забезпечило саме аналітичний, а не дескриптивний характер розгляду даної проблематики (с. 74-80).

Не викликає сумніву наукова новизна одержаних результатів та їх практичне значення. Вказане твердження, зокрема, впливає й з вдалої методологічної основи дисертації, у межах якої здобувач спирається на міждисциплінарний підхід, який дозволяє здійснити ґрунтовне вивчення досліджуваних явищ, «дослідити сучасний стан механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні» та встановити, що держава реалізує гарантії захисту та створення умов належного корпоративного управління в період повномасштабної агресивної війни РФ проти України як фундаменту функціонування та відновлення економіки країни (с. 145-156). Важливу роль відіграв також функціонально-телеологічний підхід, застосований для розуміння державних гарантій, як «системи організаційно-правових забезпечувальних та зобов'язальних дій (державний примус) з боку держави, направлені на захист прав, інтересів та безпеки громадян, підприємств, організацій або інших суб'єктів відповідно до законодавства» (с. 46-50).

Оригінальність наукового дослідження І.Е. Лиховідової полягає в його виконанні на основі авторської концепції, відповідно до якої державні гарантії корпоративного управління повинні розглядатися як складний механізм зобов'язань держави у вигляді взаємопов'язаних інституціональних, правових, економічних засад з метою створення якісного корпоративного управління, як гарантії захисту прав інвесторів та стейкхолдерів (с.57).

Аналізуючи, форми участі держави у формуванні та розвитку корпоративного управління, І.Е. Лиховідова визначає: держава-учасник корпоративних відносин (виступає у ролі акціонера товариства, є власником частини корпоративного капіталу); держава-регулятор (встановлює певні правила шляхом прийняття загальних законодавчих норм, в межах яких відбувається формування корпоративного сектору економіки), а також обґрунтовує нову роль держава-гарант (забезпечує та захищає права стейкхолдерів та інвесторів) (с.108-110).

Авторка робить вмотивований висновок, що гарантуюча дія держави у забезпеченні корпоративного управління визначається через відповідні

повноваження та діяльність органів державної влади відповідно до чинного законодавства, а також через видання законів та інших нормативно-правових актів, у яких встановлюються організаційно-правові форми реалізації повноважень державних органів, органів місцевого самоврядування, посадових осіб, громадських організацій, саморегулюючих організацій, громадських органів контролю та профспілкових організацій у сфері реалізації, охорони та захисту корпоративних прав осіб (с. 56).

Заслугує на увагу визначена особливість механізму державних гарантій корпоративного управління під час правового режиму воєнного стану в Україні – тимчасове обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб, в зв'язку із загрозою знищення корпоративних прав (може примусово відчужуватися та вилучатися майно, змінюватися керівництво корпоративних суб'єктів тощо). Вказане авторкою визначено як державна гарантія захисту корпоративних прав (с. 146), не зважаючи на негативне забарвлення цієї гарантії.

Аналіз засад формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні в умовах діджиталізації надав можливість Лиховідовій І.Е. визначити та окреслити нову складову у механізмі забезпечення державних гарантій корпоративного управління – віртуальну (внесення криптовалюти до статутних капіталів, інвестиції у віртуальні активи), яка підходить у системі державного гарантування (с. 187-189).

Цілком логічним та достатньо аргументованим є запропоновані напрями удосконалення механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні, а саме: підвищення фахової грамотності акціонерів та стейкхолдерів з метою забезпечення якісного корпоративного управління; впровадження в національну практику корпоративного управління інституту досудового врегулювання спорів, як гарантії захисту прав акціонерів та інвесторів; впровадження ризик-орієнтованого пруденційного нагляду в систему публічного управління та адміністрування корпоративного сектору; розвиток корпоративної культури суб'єктів корпоративного управління шляхом фіксації в кодексі правил корпоративної поведінки та інших стандартах ділової етики; інтеграція діджиталізації в корпоративне управління шляхом застосування блокчейн технологій при реєстрації власності часток, ведення голосувань, управління повноваженнями та забезпечення довіри між учасниками (с.226).

Науково-обґрунтованими та практичними вбачаються пропозиції авторки щодо розвитку форм державних гарантій корпоративного управління в Україні а саме, запровадження інституту досудового врегулювання спорів у формі корпоративного договору – спеціального договірної механізму регулювання корпоративних відносин та медіації – альтернативна як юрисдикційна (судова

медіація), так і неюрисдикційна (несудова медіація) форма захисту суб'єктивних корпоративних прав та/або інтересів учасників корпоративних відносин. На нашу думку, в умовах війни та судової кризи зазначені форми значно підсилять довіру інвесторів у гарантіях захисту прав та інтересів (с. 246).

В контексті адаптації механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні до стандартів Європейського союзу, авторка робить акцент на запровадженні інституту соціального підприємництва та екологічно-орієнтованого бізнесу відповідно до Стратегії сталого розвитку до 2030 р., державно-приватному партнерстві та інституту корпоративних секретарів.

І.Е. Лиховідова слушно окреслює значимість та необхідність імплементації цих інститутів у механізм забезпечення державних гарантій корпоративного управління з метою наближення до стандартів Європейського Союзу (с.91,142, 275).

Дисертаційну роботу завершують висновки, які узагальнюють напрацювання та наукові положення кожного з розділів. Вони дають цілісне уявлення про авторську концепцію. Отримані результати свідчать про розв'язання поставлених завдань, а основні положення дослідження є доведеними та мають важливе наукове значення. Виваженості та обґрунтованості висновкам наукового дослідження додають ряд додатків, які підтверджують та обґрунтовують результати дослідження.

Практичне значення роботи І.Е. Лиховідової полягає в тому, що положення та висновки дослідження створюють концептуальну основу для подальшого дослідження взаємодії держави та корпоративного сектору, вивчення взаємозв'язку та взаємовпливу на механізм та структуру державних гарантій корпоративного управління. Основні положення дослідження будуть корисними для створення стратегій вирішення актуальних проблем держави, що трансформується, особливо в межах публічного управління та адміністрування.

Оцінка змісту та оформлення дисертації. За змістом подана дисертація розкриває обрану тему, в цілому вирішує поставлену мету та завдання дослідження. Дисертація структурована відповідно плану. Стиль викладення матеріалу відрізняється науковістю, логічністю, послідовністю. Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом вона відповідає вимогам МОН України. Повнота викладу основних результатів дисертації.

Повнота викладу наукових положень та висновків, сформульованих у дисертаційному дослідженні, підтверджується апробацією матеріалу в

публікаціях у фахових вітчизняних та іноземних виданнях, їх оприлюдненням на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях.

Повнота викладу наукових положень та висновків, сформульованих у дослідженні, підтверджується апробацією матеріалу в публікаціях у фахових вітчизняних та іноземних виданнях, їх оприлюдненням на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковані у 16 працях, серед яких – чотири статті опубліковано у наукових фахових виданнях України, одна – у періодичному виданні Чехії та 11 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних заходах. Кількість опублікованих праць відповідає вимогам, що встановлені Міністерством освіти і науки України щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії. Детальний аналіз представленого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій і основних положень дисертації.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертаційну роботу Лиховідової Ірини Едуардівни було перевірено на академічний плагіат за допомогою ліцензійної програми та порушень академічної доброчесності не було виявлено.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Позитивно оцінюючи отримані результати дисертаційного дослідження Лиховідової І.Е., підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, водночас варто вказати на деякі зауваження та дискусійні положення, зокрема:

1. Зазначені в роботі теоретичні доробки авторки щодо тлумачення функцій держави – як гаранта потребують більш глибокого визначення з точки зору філософсько-правового підходу, який би допоміг визначити основні ознаки держави, як суб'єкта спроможного приймати на себе відповідальність за забезпечення належних стандартів корпоративного управління в Україні та побудови належних правовідносин (розділ 1).

2. Досліджуючи організаційну складову системи надання державних гарантій на сторінці 55 доречним було б виокремити та охарактеризувати «гарантуючі» повноваження кожного з перелічених суб'єктів в механізмі забезпечення державних гарантій корпоративного управління, щоб покращило розуміння функцій органів публічної влади.

3. У підрозділі 2.3 «Формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні в умовах діджиталізації» І.Е.

Лиховідова визначає віртуальну складову у механізмі державних гарантій корпоративного управління (с. 179-206). Потребує більш чіткого обґрунтування авторське бачення «віртуальної складової» наданого механізму щодо її змісту та сутності відповідно сучасним засадам електронного врядування України.

4. Обґрунтована дисертанткою модель механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні відображає загальну концепцію дослідження. Проте рис.1.2. (Додаток Г), на якому зазначається ця модель не містить суб'єкти механізму державних гарантій корпоративного управління про яких йдеться мова на с.54 у роботі. Також, бажано було б визначитися у намаганнях авторки на рис.1.2. відобразити «моделювання системи державних гарантій корпоративного управління» чи запропонувати саме «механізм забезпечення державних гарантій корпоративного управління» в Україні.

5. Дослідження ґрунтується на значній кількості даних, таблиць, інфографіків та інших додатків, на які авторка посилається у тексті, проте не завжди приділяє необхідної уваги поясненням та розкриттю суті додатку, що може призводити до зменшення цінності поданої інформації та обґрунтування наукової позиції (наприклад, додаток Р та додаток С). Проте, цінність цих позицій є вкрай важлива для предмету дослідження та могла б бути більш детально обґрунтовано з метою виокремлення критеріїв для подальшої класифікації моделей державних гарантій корпоративного управління в Україні.

6. У двох розділах роботи (розділ 1 та розділ 2) забагато матеріалу щодо досвіду зарубіжних країн у розвитку державних механізмів впливу та захисту корпоративного управління в цих країнах відповідно. Було б доцільним систематизувати цю інформацію, формалізувати та зробити висновки щодо реальності та можливостей впровадження такого досвіду в Україні, особливо у воєнний період та після.

Наведені міркування не впливають на високу оцінку дослідження І.Е. Лиховідової, не знижують його наукової та практичної цінності. Висловлені побажання є дискусійними та спрямовані на привернення уваги дисертантки до важливих аспектів наукової проблеми.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування. Це обумовлене великою кількістю проаналізованих здобувачем джерел, апробацією результатів дослідження на науково-практичних конференціях, а також використанням сучасних загальнонаукових і конкретно-наукових методів дослідження.

Тема дисертації є актуальною, її структура є добре продуманою, а матеріал викладений логічно та послідовно. Отримані в роботі наукові результати в сукупності розв'язують важливу наукову проблему публічного управління. Робота виконана на високому теоретико-методологічному рівні, є цілісною та завершеною.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам. Дисертаційна робота Лиховідової Ірини Едуардівни «Формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні» є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, що вирішує важливе науково-прикладне завдання, має теоретичну і практичну цінність у галузі публічного управління та адміністрування. Всі наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, розроблено автором особисто. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки, рекомендації та пропозиції обґрунтовано автором самостійно, на підставі особистих досліджень та в результаті проведеного аналізу відповідного законодавства, а також опрацювання максимальної кількості джерел нормативно-правових джерел та емпіричного матеріалу.

Вищезазначене дозволяє зробити загальний висновок про те, що дисертаційна робота Лиховідової І.Е. на тему: «Формування механізму забезпечення державних гарантій корпоративного управління в Україні», повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, який затверджено постановою КМУ від 12.01.2022 № 44, а її автор – Лиховідова Ірина Едуардівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії у галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

професор, доктор наук з державного управління,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
ОРЛОВА

Наталія

_____ 2023 року